

РЕЦЕНЗИЯ
на научната продукция и учебно-педагогическата
дейност на доц. д-р Петър Георгиев Христов
представена по конкурс за заемане на академична длъжност
„ професор”
по научна специалност 05.02.24 „Организация и управление извън
сферата на материалното производство“ /Национална сигурност/
рецензент:
Проф. д.ик.н. Анна Недялкова
Научен шифър 05.02.24

Настоящата рецензия е изготвена по документи, постъпили по конкурс, обявен от АС на ВСУ „Ч.Храбър“ / *решение от 17.06.2010 г. протокол №8, публикуван в ДВ бр50 на 02.07.2010 г.* / Конкурсът е за нуждите на Юридическия факултет на ВСУ“Ч. Храбър“, катедра „Сигурност и безопасност“. Единствен кандидат по конкурса е **доц. д-р Петър Георгиев Христов**. Представените по конкурса документи съответстват на изискванията на ЗРАС, Правилника на ВСУ и обявите по конкурса. Процедурата по провеждане на конкурса е коректно спазена.

Данни за кандидата:

Доц. д-р Петър Георгиев Христов е роден на 19 март 1956 г. в град Ямбол. През 1980 г. придобива висше образование в Академията на МВР – София. Научна степен „**кандидат на юридическите науки**“ получава през 1990г. в Академия на ФСБ - Москва. През 2000 година ВАК му присъжда научно звание **доцент**.

Преподавателската му дейност във ВСУ започва през 1995 г. , където последователно заема длъжностите ръководител катедра, научен секретар на факултет директор на УНК ЮНОС и декан на Юридическия факултет . От 1995 г. до момента осъществява във ВСУ “Ч.Храбър“ преподавателска дейност на длъжност „доцент на ВСУ“, а от 2000г. – присъдено от ВАК научно звание „доцент” - чете лекционни курсове пред студенти от бакалавърска и магистърска степени по 7 дисциплини, между които „Международна и национална сигурност“, „Теоретични и правни основи на националната сигурност“, „теория на риска и безопасността“, „Управление на риска“.

За научната продукция на кандидата:

За участие в конкурса кандидатът е представил общо 58 публикации с обем 1683 стр., от които 46 публикации с обем 1174 страници след присъждане на научното звание доцент – 2000г./. Публикациите се разпределят както следва:

- **Монографии - 2 броя** - една самостоятелно разработена и една в съавторство, като авторското участие на кандидата по конкурса е ясно разграничено в самото издание - общ обем **351 стр.**
- **Студии - 2 бр. – 62 страници;**
- **Научни статии – 16.бр. с общ обем 163 страници ;**
- **Научни доклади - 12 бр.с общ обем 92 страници.**
- **Учебници и учебно-методични пособия – 2 броя, в съавторство с обем за рецензиране 18 страници.**
- **Научно-изследователски разработки по международни проекти- 2**

24 от представените заглавия са на български език; 10 са на английски език.

Извод: - *Представената научна продукция по обем и структура отговаря напълно на наукометричните изисквания на ЗРАС и Правилника на ВСУ за званието „професор“.* В преобладаващата си част научните трудове са рецензирани, приети от катедрения съвет или ред.колегии и са публикувани в реномирани издателства.

Характеристика на хабилитационния труд :

Приемам монографията „Метатеория на риска“ като хабилитационен труд, който има всички качества и достойнства на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“. Независимо от обстоятелството, че по новия ЗРАС това не е задължително, отбелязвам това като предимство на кандидата. Монографията е с обем 317 страници, разпределени в увод , осем глави и заключение. Изложението е богато илюстрирано с графичен и табличен материал, има посочена богата библиография, на български, английски и руски езици.

Метатеорията на риска е систематизирано и обогатено научно знание в една нова и изключително актуална област – теорията на риска в съвременното общество и възможностите на рискмениджмънта. С аргументи за новото значение на тези категории авторът обосновава „нарастващата обществената потребност от нови знания, необходими за предотвратяване на тежки аварии и катастрофи, за ограничаване на възможностите, които свободното трансгранично движение на информация, стоки и хора предоставя за изпиране на пари и

финансиране на тероризма, за максимално снижаване на броя на злополуките и травмите, които отнемат щастието на хората“. Авторът предупреждава, че днес „центърът на тежестта се измества от природните опасности - наводнения, урагани, земетресения, от това което е извън човека, към риска от техногенни, екологични и социални катастрофи, свързан с решения, приемани от хора“. Така научните изследвания и постижения на автора придобиват характер на ярка гражданска позиция, на убеждение, че „... чрез по-доброто познаване на риска може да бъде сведена до минимум опасността от самоунищожаване на човечеството заради някоя глупост, нечия алчност или необяснима безотговорност“.

Авторът убедително защитава идеята за метатеорията като най-адекватен научен подход към риска. Според него потребността от подлагане на метатеоретично изследване на риска произтича най-малко от две обстоятелства. Първото е свързано с наличието на множество частни теории за риска и различни институционализирани практики за третиране (анализ, оценка, контрол, управление) на риска. Второ е смяната на прагматичната парадигма с рискова парадигма на сигурността.

Монографичното изследване реализира една твърде амбициозна научна цел - да се предложи и обоснове модел за преорганизиране на съществуващото знание в обща картина на риска, която да се използва за конструиране на универсален подход за анализ и контрол на риска, приложим в различни сфери на човешката дейност. Обобщените резултати от изследването доказват изключителна литературна осведоменост на автора, който с лекотата прави преход, както от далечни исторически периоди към съвременното, така и от строгите закони на математиката и физиката към научните трактати на философията, психологията, та дори и езикознанието. От тази гледна точка представената метатеория на риска представлява усъвършенстване на теоретичното знание за риска на основата на разкриване на възможности за неговото по-нататъшно рационализиране.

Книгата е сама по себе си една непримирима борба за категориална еднозначност и чистота на понятийния апарат на теорията на риска и безопасността. За автора, който добре познава теоретичната дискусия и приложния ракурс на тази материя не е било трудно да констатира, че преосмислянето на същността и значението на риска и дискусията, които се водят по този повод в глобален мащаб са отражение на дефицита от знания. Монографията не само констатира

този дефицит , а и го трансформира в източник на идеи, които да се залагат в различни проекти.

Кракка към приложното поле на теорията за риска е тезата за по-нататъшното развитие на терминологичния и понятиен апарат с оглед усъвършенстване и хармонизиране на неговото правно регулиране. В тази връзка авторът убедително доказва, че във всеки един от нормативните актове термините „риск” и „оценка на риска” са дефинирани по различен начин. Необходимостта от по-дълбоко навлизане в същността на риска и преосмисляне на неговото практическо значение в реалния живот е сполучливо обвързана и с пренасянето на директивите на Европейския съюз в националното право. Това, което концептуално отличава авторовото разбиране за теория на риска и безопасността, от всички съществуващи частни теории и научни дисциплини е коренно различният подход, при който акцентът е поставен върху друго качество на риска, върху други характеристики или съвкупност от характеристики. Това според автора позволява непознати до сега свойства на риска, да се използват за решаване на качествено новите задачи.

Важна методологична особеност на рецензирания от мен труд е ключовата роля, която се придава на понятията „система” и „модел”, както и прилагането на проблемния подход в познанието на риска. А постигнатият синтез на предметни области и методи, съществуващ в по-дълбокия, системен слой на всеобщите закономерности дава основание да се направи преход от интердисциплинния към проблемния подход.

Сигурността и риска в контекста на общественото развитие - именно тук авторът предлага не само ново научно знание, а и полезни насоки за усъвършенстване на подходите за адаптиране на управлението към новите предизвикателства на общественото развитие. С много аргументи доц. д-р Христов защитава тезата си, че „рискът в съвременния свят не е нищо повече, от неопределеност на решенията, които приемат нашите събрата по общество и това коя реакция на тези решения ще се окаже най-добра“.

В интересен исторически екскурс в монографията се търси отговор на въпроса възможно ли е приложението на общ, универсален подход към риска, базиран на интердисциплинното знание. С поставените в тази част на изследването въпроси авторът открива нова научна дискусия и дава сериозна заявка да продължи участието си в нея.

В монографията „Метатеория на риска“ е проследен преходът от една в друга на концепциите «Надеждност», „Приемлив риск”, „Разумна достатъчност», „Защитеност от прекомерни опасности”. И така логично

е защитена тезата, че прагматичната парадигма на сигурността постепенно се изчерпва. Всъщност изчерпила е своето практическо значение именно основната идея на тази парадигма, осована на риска като неизбежно зло. Авторът безусловно приема идеите на А.Гидънс и У.Бек, че рискът е инструмент за колонизиране на бъдещето. Изцяло съзвучна на най-актуалните теории за глобализацията е тезата, че и най-опасните технологии всъщност са социално неутрални. Новото разбиране за същността на риска, предлагано от автора, всъщност е добре забравеното виждане, че нашето решение е това, което ни изправя пред опасността, че това решение се основава на измерване и осъзнаване на личната отговорност за последиците от него. На тази основа са предложени конкретни идеи и технологии за определяне на „опасност“ и „заплаха“, «сигурност» и «безопасност» чрез риска.

В тази книга за първи път е представен и друг важен, управленски ракурс на проблема - институционализацията на риска. Оценката в сравнителен план на институционализирани практики за третиране на риска основани на подходите на „Бернули“ и на „Колумб“ дават полезни изводи и идеи за разкриване и идентификация на риска, оценката на риска, избора на метод за въздействие върху него. Предложен е нов подход за комбиниране на четирите основни метода за въздействие на риска – избягване, прехвърляне, ограничаване и съкращаване, при който не се допуска изключване на рисковете дори с пренебрежима тежест на вредата или ниска степен на вероятност да се случи нежеланото събитие. В монографията с лекота се откриват нови пластове на академичното познание свързани с неговата интердисциплинна същност и квалификационна характеристика на специалистите, работещи в тази област.

Предложеният ми за рецензиране научен труд има **приноси** както с характер на ново научно знание, така и особено полезно систематизиране на съществуващи знания, обобщение и анализ на съществуващи практики, разработени насоки за подобряване на мениджмънта на всички институционални нива. Разработката е пример за интердисциплинна интерпретация на сложни процеси и явления и е постижение като опит за създаване на метатеория.

Препоръките към монографията не намаляват научната ѝ стойност и се свеждат предимно до яснота и лаконичност на изказа, извеждане на изводи и заключения към всеки раздел, ограничаване на броя на цитиранията за да могат да се открият оригиналните автори възгледи и оценки.

Обща характеристика на научната продукция на кандидата:

Рецензираните трудове са посветени на широк кръг, важни въпроси, отнасящи се до теорията и практиката на сигурността и риска. Изследванията и публикациите на кандидата касаят различни аспекти на проблемите - теоретико-методологически, правни, управленски, в т. ч и проблеми на екологичната сигурност.

Макар и условно научните изследвания и постижения на кандидата могат да се отнесат към следните **тематични области**:

- ❖ **Глобални, регионални и национални проблеми на риска и рисковото общество** / публ. № 1, 7, 8, 9, 10, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 34, 38, 42, 43, 44 /

Тази продукция е не само най-обемна, но и най-представителна за научните интереси и постижения на кандидата по конкурса. Тя е плод на значими натрупвания на информация, знания и емпирични изследвания от предходен период, което е позволило на автора смело и с лекота да навлезе в едно сравнително ново и недостатъчно изследвано предметно поле на знанието. Безспорен научен принос е направената преоценка за същността на риска, която авторът постига в открита полемика с признати в света научни авторитети.

Научните приноси на автора в тази област бяха вече посочени в оценката за монографичния му труд, който е своеобразно обобщение на всички изследвания, предхождащи „Метатеорията на риска“

- ❖ **Проблеми на теорията и практиката на националната сигурност**/ публ. № 11;12; 13; 18; 21; / е второто съществено направление в научните изследвания на доц. П. Христов.

В тези публикации авторът обосновава тезата, че е налице доста свободно и теоретично необосновано използване на **понятието сигурност**, както и значими противоречия в опитите да бъде еднозначно дефинирано то. На тази база са анализирани и критично оценени редица нормативни документи, ползвани в страната ни, както и неудачи при трансфера на европейски практики в нашите условия.

Оригинален принос на автора е тезата за възникването в нашата действителност на нова предметна област на знанието – „право на националната сигурност“, както и опита да се представят предмета, метода и обхвата на тази нова, научна област.

- ❖ Макар и по-скромно по обем, но значимо по съдържание е **третото направление , което е свързано със системата на образованието**/ трудове под № 28, 35, 36, 37, 39, 40/

С помощта на анализ на богат емпиричен материал и обобщения на личния си опит доц. П.Христов не само откроява проблемите на обучението и образованието, но и разкрива възможностите на алтернативни модели, които гарантират постигането на по-висока теоретична подготовка и професионална пригодност на обучаемите. Направена е ценна за практиката равностойна на последиците от несъвършенството на законовата рамка, която регламентира образованието по национална сигурност, предложени са авторски виждания, които успешно са реализирани в учебни планове, програми и документи за акредитация на нови за страната специалности. Тук следва да се подчертае, че значима част от тези разработки с висока приложна стойност са реализирани именно във ВСУ“Ч.Храбър“ – първото в страната професионално направление „национална сигурност“, университетска специалност „защита на националната сигурност“, оригинални магистърски програми, отговарящи на потребностите на обществото днес.

От справката за цитирания на кандидата е видно, че той е широко известен на българската и международна научна общност, работеща по проблемите на сигурността и риска. Още повече, че цитиралите го автори се позовават на него с позитивно отношение .

Доц. д-р Христов има богата и разнообразна **учебно-педагогическа дейност**. Той чете лекционни курсове пред бакалаври и в магистърски програми. Годишната му аудиторна заетост надхвърля 650 учебни часа. Заедно с това е бил научен ръководител на 4 успешно защитили докторанти, на много магистърски тези и дипломни работи. В момента ръководи още 3 докторанти.

Научни и педагогически приноси и постижения на доц. д-р Петър Христов

Подкрепям изцяло представената от кандидата справка за **научните му приноси**. Същете могат да се обобщят по следния начин:

Ново знание:

- за първи път разглежда като предмет онтологията на риска, прилага феноменологичния подход и обосновава наличието на четири пределни значения на ноумена „риск“.
- Обосновава идеята, че прагматичната парадигма на сигурността в условията на технологичното общество е изчерпала своите възможности и на дневен ред излиза рисковата парадигма на сигурността.
- Предлага нова универсална методика за анализ и контрол на риска основополагащо положение, в която е разбирането, че рискът не се крие в природата, технологиите и техниката, а произтича от решенията, които се приемат от хората.

- За първи път прави обоснован опит за разкриване предмета, метода и системата на новия правен отрасъл. (4, 5, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 21)
- За първи път в разузнавателната теория дефинира понятието „канал за разузнавателно проникване” и предлага система от правни, организационно-технически и специални мерки за защита на класифицираната информация и националните интереси от посегателство на чужди разузнавателни служби и фирмени разузнавания в научно-техническата област. (46)
- За първи път след демократичните промени у нас извежда на преден план в публичното пространство и очертава теоретичните рамки на проблема за обществения контрол върху специалните служби.

Систематизирано и дообогането знание в научната област:

- подлага на преценка доминиращото в науката и практиката разбиране на същността на риска, основано на неговото дефиниране от Нойман и Моргенщерн.
- Разкриват се аргументи в полза на идеята, че във високо технологичното общество рискът от неизбежно зло, което следва да се избягва, ограничава и минимизира, се превръща в най-ефективния инструмент, чрез който човекът да наложи своята воля над бъдещето
- Разкрива и обосновава наличието на противоречие между формата и съдържанието на използвания в българското законодателство юридически термин „национална сигурност”.
- Създава модел за структуриране на разузнавателна общност в демократичната държава, който в най-пълна степен да съответства на принципа за разделение на властите и равнопоставеността на обвинението и защитата в наказателния процес.

Апробирано научно знание и приложени известни методики и научен инструментариум:

- Осъществени са емпирични и теоретични изследвания, докладвани на седем научни форума в Брюксел, Единбург, Варна, Виена, Трьондхайм, Париж и Рим. Резултатите са използвани за формулиране на изводи и предложения за усъвършенстване на практиката на страните от ЕС по защита на културно-историческото наследство от пожари. (21, 22, 23, 24, 26, 34, 38, 42, 43, 44)
- Заимстван като понятие от американската и западноевропейската политическа и правна доктрина, основани изцяло на принципа на хуманизма. Резултатите от теоретичните изследвания в тази насока са представени на работната група за изработване на Стратегия за национална сигурност на Република България (2010), изложени са в три научни дискусии на Проекта за стратегия и са взети в предвид в окончателния вариант. (4, 5, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 21)
- На основата на добрите практики в демократичните държави предлага модел на система за обществен контрол, който включва формален (регламентиран) контрол и неформален (граждански) контрол. (2, 6, 31, 47, 59)

Учебно – педагогически приноси:

- За първи път в България разработва концепция за ракриване на университетска специалност „Защита на националната сигурност”, която е реализирана успешно във ВСУ „Черноризец Храбър”. Професионалното направление „Национална сигурност” на ВСУ е първо в страната, което получава първа и втора програмни акредитации на ОКС „Бакалавър” и ОКС „Магистър” и първа акредитация на ОНС „Доктор” по национална сигурност, която продължава да бъде с най-висока оценка между всички висши училища. Първият учебен план на специалността „Защита на националната сигурност”, както и учебните планове на магистърски програми „Митническо разузнаване и разследване” и „Подготовка на силите и средствата за действия при неконвенционални кризи” са лична разработка на доц. д-р Петър Христов. По посочените учебни планове досега са дипломирани дванадесет випуска на ОКС „Бакалавър”, седем випуска на ОКС „Магистър” по „Митническо разузнаване и разследване” и два випуска на ОКС „Магистър” по „Подготовка на силите и средствата за действия при неконвенционални кризи”, в които са дипломирани повече от две хиляди випускника. (20, 27, 30, 35, 36, 39)

Във ВСУ „Ч. Храбър“ доц. д-р Христов е заемал **академични ръководни длъжности** научен секретар, директор на УНК и декан на факултет. Член е на АС и на Настоятелството на ВСУ. Активно работи по **международни проекти**, на основата на които инициира нови форми и направления на образователната и изследователската дейности. Активно участва във всички инициативи на университета, оглавявал е не една работни групи за формулиране на стратегии, концепции и практически решения за усъвършенстване на университетския мениджмънт.

Личните ми впечатления от кандидата ми дават основания да го препоръчам като сериозен и отговорен учен, като учен със ясно заявена лична позиция по проблемите, обект на научните му търсения, уважаван преподавател и отговорен ръководител на академичните структури, които е оглавявал. Присъщи са му лидерски умения, грижа за научното развитие и израстване на младите научни кадри, висока колегиалност. Въз основа на изложеното убедено предлагам на уважаваните членове на научното жури да подкрепим кандидатурата на “ доц. д-р Христов за заемане на академичната длъжност „ професор” по научна специалност 05.02.24 „**Организация и управление извън сферата на материалното производство**“ /Национална сигурност/

рецензент:

Проф. д.ик.н. Анна Недялкова

